

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

**2026-YIL / AVGUST / 8-SON,
II-QISM**

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, avgust.
II-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALARNING AHAMIYATI.....	12
Usmonova Zarina	
O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING HUQUQIY MEXANIZMLARI VA MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI ORGANLARI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	19
Zaripova Sabrina Zafar qizi	
O'ZBEKISTON TO'QIMACHILIK TARMOG'IDA INTEGRATSIYALASHGAN MENEJMENT TIZIMINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA ASOSIDA JORIY ETISH: SAMARADORLIK, TO'SIQLAR VA ISTIQBOLLAR.....	25
Sobirov Shohruh Shuxratovich	
ISTE'MOLCHILAR ORASIDA IJTIMOYIY TARMOQLARDAGI QISQA FORMATLI VIDEOKONTENTNING IMPULSIV XARID XATTI-HARAKATLARIGA TA'SIRI.....	30
Ra'no Balxiboyeva Davron qizi	
KAPITAL BOZORI ORQALI TIJORAT BANKLARI RESURS BAZASINI KENGAYTIRISH YO'LLARI.....	40
Otabek Oltiboyev	
TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA RAQAMLASHTIRISHNING YALPI TALAB O'ZGARISHIGA TA'SIRI TAHLILI.....	45
Ochilov Laziz Siddiqovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ SIYOSATINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI VA YANGI ISLOHOTLARNING MAKROIQTISODIY TAHLILI	54
Sanakulova Iroda Abrorovna	
GLOBAL IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA CHO'L YAYLOVLARI IXTISOSLASHUVINI MOSLASHTIRISHNING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI VA ILG'OR XORIJIY TAJRIBA (O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QIZILQUM CHO'L YAYLOVLARI MISOLIDA)	61
Kozokov Najmiddin Isomiddinovich	
XALQARO OLIY TA'LIM TIZIMLARIDA UNIVERSITET BOSHQARUVINING TRANSFORMATSIYASI: INSTITUTSIONAL AVTONOMIYA, HISOBDOIRLIK VA STRATEGIK BOSHQARUV MODELLARI	68
Tursunmuratov Sherzod Turdimuratovich	
THREE GENERATIONS OF REFORM: GOVERNANCE PARADIGMS AND THE MEASUREMENT GAP IN UZBEKISTAN'S SUSTAINABLE DEVELOPMENT TRANSITION	76
Salakhutdinova Yulduz Golibovna	
ГЕНЕРАТИВНЫЙ ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ТРАНСФОРМАЦИЯ КОНТЕНТ-МАРКЕТИНГА	82
Умарова Нозанин Алишерзода	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	88
Sapayev Abduljalol Odinayevich	
TIJORAT BANKLARIDA TO'LOV TIZIMLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH	96
Berdiboyev Oltinboy Abdiboqi o'g'li	
UMUMIY IQTISODIY MUVOZANAT NAZARIYASINING ZAMONAVIY TALQINI.....	102
Murodov Alisher Murodjon o'g'li	
РОЛЬ СИСТЕМЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА В ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ И НАПРАВЛЕНИЯ ЕЁ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ	106
Уралова Сожида Анвар кизи	

JIZZAX VILOYATI TURIZMINING RIVOJLANISH DINAMIKASI, TUZILMASI VA ISTIQBOLLARI (2016–2024-YILLAR)	112
Mamadiyrov Adhamjon Qo'chqar o'g'li	
KREATIV INDUSTRIYALARNI RIVOJLANTIRISH ORQALI AHOLI BANDLIGI VA DAROMADLARINI OSHIRISH IMKONIYATLARI	121
Ulug'bekov Sardorbek Ulug'bekovich	
TIJORAT BANKLARIDA KREDITLASH AMALIYOTI SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI VA KO'RSATKICHLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	128
Turdiyev Eralijon Muxtarovich	
OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA BUDJETDAN TASHQARI TUSHUMLAR AUDITINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	134
Abduraxmonov Saidqosimxon Abduhamid o'g'li	
CHAKANA BANK XIZMATLARINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISHNING NAZARIY JIHATLARI	138
Asqarov Fayzullo G'iyosiddin o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BILIM VA MALAKALARNI RAQAMLI BAHOLASH TIZIMINING NAZARIY-IQTISODIY ASOSLARI	148
Abdiyev Nosir Raximovich	
Muzaffarova Mohira Nuraliyevna	
O'ZBEKISTON BANK SEKTORIDA MOLIYAVIY JINOYATLARGA QARSHI KURASHISHDA SUN'YI INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	154
Berdiboyev Oltinboy Abdiboqi o'g'li	
SURXONDARYO VILOYATIDA TURIZM INFRATUZILMASINING HUDUDII RIVOJLANISH DARAJASINI QIYOSIY BAHOLASH	160
Omonova Nigora Bahodir qizi	
ZAMONAVIY TO'LOV TIZIMLARINING INSTITUTSIONAL RIVOJLANISHINI STRATEGIK BOSHQARISH MEXANIZMLARI	167
Iskandarov Xurshid Iskandarovich	
TEXNOLOGIK AVLOD ALMASHINISHI SHAROITIDA ALOQA KORXONALARI TOVAR-MODDIY ZAXIRALARINING QADRSIZLANISHINI HISOBGA Olish USLUBIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	175
Jamilov Jushqin Jonon o'g'li	
SANOAT KORXONALARINING INNOVATSION RIVOJLANISH DARAJASINI ANFIS ASOSIDA MODELLASHTIRISH	181
Avazova Nafisa Namazovna	
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNING RAQAMLI RIVOJLANISHINI BAHOLASH: O'ZSME-DDI MODULINING METODOLOGIYASI VA AMALIY JORIY ETISH MEXANIZMI	186
Rajabov Sirojiddin Mansurovich	
ISLOM MOLIYASI TAMOYILLARINING IQTISODIY SAMARADORLIKNI TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI	193
Kenjaeva Durdona Ravshan qizi	
ФАКТОРНЫЙ АНАЛИЗ КАК ИНСТРУМЕНТ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	198
Аюбов Ойбек Улугбек угли	
YASHIRIN IQTISODIYOTGA QARSHI KURASHISHDA MA'LUMOTLAR TAHLILINI MATEMATIK MODELLASHTIRISH	204
Raximov Sarvarbek Abdumutalibjonovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI QO'LLAB-QUVVATLASH, ULARNI MOLIYALASHTIRISHNI RAG'BATLANTIRISH BO'YICHA CHORA-TADBIRLARNING ASOSIY YO'NALISHLARI	211
Umarova Gulzodxon Qodirbekovna	

MEHMONXONA XO'JALIKLARI SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING INTEGRAL MEKANIZMI VA EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH	216
Rahimov Hasan Abdusaitovich	
NOMODDIY AKTIVLAR BO'YICHA OSHKORALIKNI TAKOMILLASHTIRISH VA MILLIY HISOBNI XALQARO STANDARTLAR BILAN UYG'UNLASHTIRISH.....	221
Ishankulov Izzatilla Nurillayevich	
SANOATLASHTIRISH ORQALI MILLIY IQTISODIYOT RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASHDA UNUMDORLIK OMILI.....	226
Erkayev Akrom Normuxammadovich	
INNOVATSION O'ZGARISHLAR ASOSIDA AHOLI FAROVONLIGINI OSHIRISHNING 2030-YILGACHA MO'LJALLANGAN PROGNOZ SSENARIYLARI VA ULARNING SEZGIRLIK TAHLILI	232
Amrullayev Dadaxon	
ЭКОНОМЕТРИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ УЯЗВИМОСТИ СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ И СТРУКТУРНОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ	237
Эркинбаева Камила Жавланбековна	
TIJORAT BANKLARI BIZNES MODELINING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI: ZAMONAVIY TENDENSIYALAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	243
Sh. Nurullayeva	
S. Narimonov	
OLIY TA'LIMDA RAQAMLI EKOTIZIMNI SHAKLLANTIRISHDAGI XAVF-XATARLAR (RISKLAR) VA BOSHQARUV MUAMMOLARI.....	249
Pirmanov Oxunjon Baxridin o'g'li	
НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ ДИСТАНЦИОННОГО БАНКОВСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	256
Шомуродов Равшан Турсункулович	
Хакимов Хафизбек Хамза угли	
Джумабаева Гаянэ Рахимовна	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA AVTOTRANSPORT XIZMATLARI BOZORINING RAQOBATBARDOSHLIGINI EKOLOGIK-IQTISODIY OMILLAR ASOSIDA OSHIRISH YO'LLARI	263
Sultanov Sulaymon Safarboy o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI KREDITLASH SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA UNI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	269
Abdushukurova Mehribonu Dilmurod qizi	
CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQRISH, YER RESURLARIDAN FOYDALANISH VA AHOLINING XARID QOBILIYATI MUVOFIQLIGINI BAHOLASH	276
Ramazonov Zafar Ulug'bekovich	
ИННОВАЦИОННЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА	281
Мирахмедова Мафтуна Ибрагимовна	
TIJORAT BANKLARIDA FOIZ SIYOSATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING AMALIY JIHATLARI.....	288
Orifova Dilnoza Obid qizi	
XALQARO KREDIT LINIYALARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	295
Aliyev Bekzod Ilhomovich	
ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ УЧЁТА И АНАЛИЗА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ В НЕГОСУДАРСТВЕННЫХ ВЫСШИХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ	301
Холикова Дурдона Бунёдjon кизи	

TOSHKENT VILOYATIDA ISHLAB CHIQUARISH SOHASIDA KICHIK BIZNESNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA HUDUDIIY DIFFERENSIATSIYASI.....	308
Salimov Burxoniddin	
IJTIMOIIY-IQTISODIIY ADOLATNI TA'MINLASHDA SINERGETIK YONDASHUV: ZANJIRLI ADOLAT KONSEPSIYASI.....	314
Alimov Nasimjon Hoshimovich	
AQLLI SHAHAR TIZIMIDA IJTIMOIIY SOHA BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING TASHKILIIY-IQTISODIIY MEXANIZMLARI.....	319
Radjabov Bunyod Abduxalilovich	
QO'SHILGAN QIYMATNI TAQSIMLASHNING SAMARALI SOLIQ MEXANIZMIGA OID XORIJ TAJRIBALARI.....	326
A.A. Bobomurodov	
O'ZBEKISTONNING "YASHIL IQTISODIYOT" TIZIMIGA O'TISH ZARURIYATI VA XIZMATLAR SOHASI UCHUN IQTISODIIY AHAMIYATI.....	333
Y.M.Xalikov	
OLIIY TA'LIM TASHKILOTLARIDA AKADEMIK FAOLIYATNI BOSHQARISHNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI.....	342
Ixtiyorov Bekzod Zulfiqor o'g'li	
YOSHLARNING RAQAMLI MEHNAT PLATFORMALARIDA BARQAROR BANDLIGINI RISKKA ASOSLANGAN STRATEGIK BOSHQARISH.....	349
Palvonova Sevara Baxromovna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XIZMAT KO'RSATISH TARMOQLARIDA INNOVATSION BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	355
Almanov Ilhom Sultonovich	
MAKTABGACHA TA'LIM XIZMATLARINI GEYMIKATSIIYALASH ASOSIDA TA'LIM SIFATI VA IQTISODIIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH	362
Aslonova Rushano Ilxomovna	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA RAQAMLI PLATFORMALARDAN FOYDALANISHNING IQTISODIIY NATIJADORLIKKA TA'SIRINI BAHOLASH.....	368
Tursunxo'jayeva Gulnoza Jamoliddin qizi	
HUDUDLARNING IQTISODIIY RIVOJLANISHIDA ISTE'MOLCHILAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	374
Xolmatov Azamatjon Abdupattoyevich	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКСПОРТА В УЗБЕКИСТАНЕ: ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЭКСПОРТНОЙ АКТИВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ	380
Муниса Турдибаева	
LOYIHA MENEJERLARINING SOFT SKILLS KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING LOYIHALAR IQTISODIIY SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	394
Zairova Farida To'xtamurod qizi	
TIBBIY XIZMAT KO'RSATUVCHI KORXONALAR FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA IQTISODIIY KO'RSATKICHLAR TIZIMIDAN FOYDALANISH.....	400
O'roqov Firdavs Ortiqniyoz o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA KORXONALAR FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY-USLUBIIY ASOSLARI	407
Jumaev Sohob Baxodirovich	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI VA BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING TRANSFORMATSIYON MODELII.....	412
Murodullayeva Guljaxon A'zamjon qizi	
INSON KAPITALINI BOSHQARISHNING ILMIY-NAZARIY VA USLUBIIY ASOSLARI	418
Djalilova Dilbar Abdikarim qizi	

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA O'ZBEKISTONNING INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI	426
Olimboyeva Nazokat Abdujabbor qizi	
KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARIDA INTEGRALLASHGAN RISKKA YO'NALTIRILGAN AUDIT MODELIDAN FOYDALANISH USLUBIYOTI.....	431
Muydinov Erkin Jamaldinovich	
MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARI	441
Bekbergenov G'ayrat Shuxratovich	
YENGIL SANOAT KORXONALARINING EKSPORT FAOLIYATINI SOLIQ MEXANIZMLARI ASOSIDA MOLIVAVIY RAG'BATLANTIRISH	446
O'rinova Umida Qodirjonovna	
SOG'LIQNI SAQLASHNING YAGONA RAQAMLI EKOTIZIMIDA KIBERXAVFSIZLIK RISKLARINI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	450
Turayeva Nafisa Odiljonovna	
XORAZM VILOYATIDA YER BOZORI INFRATUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	456
Ubaydov Mirshod Ismailovich	
O'ZBEKISTON UY-JOY BOZORIDA MOLIVAVIY PUFAK XAVFINI BAHOLASH: INTEGRAL INDEKSNI SHAKLLANTIRISH VA EKONOMETRIK TAHLIL	462
Botirov Islombek Ulug'bek o'g'li	
SUTCHILIKGA IXTISOSLASHGAN CHORVACHILIK KORXONALARIDA TANNARXNING BUXGALTERIYA HISOBINING OBYEKTI SIFATIDA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	467
Razzoqov Abbas Abdumalik o'g'li	
BUDJET TASHKILOTLARIDA MOLIVAVIY XATO VA NOMUVOFIQLIKLAR ICHKI AUDITINING INSTITUTSIONAL-TASHKILIY MEXANIZMI	472
Mulayev Farxod Alisherovich	
SHAHAR INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHDA EKOLOGIK BARQARORLIK TAMOYILLARINI JORIY ETISH: MUAMMOLAR, INNOVATSION YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR.....	477
Nurtayev Zaxriddin	
SANOATNING «DRAYVER» SOHALARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI IQTISODIY O'SISHNI JADALLASHTIRISH	482
Xolbozorov Muzraf Yusup o'g'li	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ЦИФРОВОГО СТРАХОВАНИЯ ТУРИСТСКИХ РИСКОВ В УЗБЕКИСТАНЕ	489
Усманова Азиза Бахтиер кизи	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN AHOLIGA KO'RSATILADIGAN XIZMATLARNI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI.....	497
Rajabov Saidrasul Xalil o'g'li	
AYOLLAR TADBIRKORLIGI VA GENDER TENGLIGI: XITOIY VA O'ZBEKISTON MEHNAT BOZORLARI TRANSFORMATSIYASI MISOLIDA	504
Xasanova Shaxzoda	
SOLIQ TIZIMIDA MARKIROVKALASH ORQALI XUFIYONA IQTISODIYOT VA SOLIQDAN QOCHISHNI QISQARTIRISH AMALIYOTI TAHLILI.....	510
Ismailov Bobir Salomovich	
MOLIVAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA BOSHQARUV HISOBOTI METODOLOGIYASINI SHAKLLANTIRISH KONSEPSIYALARI	517
Eshniyazova Yulduz Yuldashbayevna	
HUDUDIY IQTISODIY TIZIMNI INNOVATSION BOSHQARISHDA "INNOVATSION EKOTIZIM" KONSEPSIYASI ASOSIDA ICHKI VA TASHQI MUHITLAR O'RTASIDAGI DINAMIK O'ZARO TA'SIRLARNI BAHOLASH.....	521
Xolov Azimjon	

ECONOMIC AND ORGANIZATIONAL MECHANISMS FOR THE DEVELOPMENT OF GREEN TOURISM	530
Abdurashidova Mahfuza Tolibjon kizi	
TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	534
Kulboyeva Nargiz Majitovna	
SAVDO XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	545
Raxmanov Sherzod Shuxratovich	
АКТУАЛЬНОСТЬ ОБЕСПЕЧЕНИЯ АУДИТА ГОСУДАРСТВЕННЫХ ЗАКУПОК В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	552
Абдуллаева Ш.Э.	
Чернушкина Л.А.	
O'ZBEKISTONDA JADAL URBANIZATSIYA SHAROITIDA YASHIL IQTISODIYOT TAMOYILLARINI SHAHARSOZLIKKA INTEGRATSIYA QILISH.....	557
Azamiddin Quldashev	
MANAGEMENT OF CULTURAL HERITAGE IN TOURIST DESTINATIONS OF UZBEKISTAN: THE CASE OF THE NEWLY RESTORED IMAM AL-BUKHARI COMPLEX	562
Saidzoda Shakhlokhon Murodiloevna	
O'ZBEKISTONDA PENSIYA TIZIMINING HOZIRGI HOLATI VA MINTAQAVIY TAHLILI	568
Jumabayeva Kumush Botir qizi	
CIVIL-MILITARY COOPERATION AND SOCIOECONOMIC DEVELOPMENT IN NIGERIA: A STATISTICAL ASSESSMENT OF EDUCATIONAL AND LEGAL POLICY OUTCOMES.....	578
Adams Adah Otakwu	
Muhammad Auwal Sule	
Blessing Onyanta Otakwu	
Mercy Omoo Otakwu	
SOCIAL CONDITIONS AND ORGANISED CRIMINALITY IN NIGERIA: IMPLICATIONS FOR LAW ENFORCEMENT AND SOCIAL POLICY	591
Adams Adah Otakwu	
Muhammad Auwal Sule	
TEMIR YO'L TRANSPORTI KORXONALARINING EKOLOGIK-IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING METODIK ASOSLARI.....	601
Abduraxmanova Muqaddas Toxtasinovna	
KICHIK BIZNESDA BANDLIKNI OSHIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI TIZIMLASHTIRISH VA BAHOLASHNING EKONOMETRIK YONDASHUVLARI.....	607
Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
KOMPETENSIYA MATRIKSINING MEHNAT BOZORIDAGI AHAMIYATI VA UNING O'ZBEKISTON UCHUN INSTITUTSIONAL JIHATLARI	616
Kurbanbayeva Sevara Marat qizi	
BYUDJET YO'QOTISHLARINING IQTISODIY MOHIYATI VA KO'P O'LCHOVLI TASNIFI (RISK-MENEJMENT KONTEKSTIDA)	623
Jasur Nurmatov	
ФОРМИРОВАНИЕ ИНТЕГРИРОВАННОЙ ТУРИСТСКОЙ ЭКОСИСТЕМЫ КАК ОСНОВА КОМПЛЕКСНОГО РАЗВИТИЯ ТУРИСТСКОЙ ИНДУСТРИИ УЗБЕКИСТАНА.....	630
Абзалова Нозимахон Нодирбек кизи	
XORIJIY MAMLAKATLARNI SANOATLASHUV MODELLARINING QIYOSIY TAHLILI VA ULARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI.....	636
Erkayev Akrom Normuxammadovich	
TIJORAT BANKLARINING KORXONALAR INNOVATSION-INVESTITSIYAVIY TALABLARINI TA'MINLASHDAGI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH.....	642
Gafurova Dilshoda Farxotovna	

HUDUDLARNING IQTISODIY-IJTIMOYIY RIVOJLANISHIDA INVESTITSİYALARNI JALB QILISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	646
Muxamadjanov Shaxriyor Solijon o'g'li	
IJTIMOYIY TARMOQLARDAGI MARKETING KONTENTINING ISTE'MOLCHILARNING XARID QILISH NIYATIGA TA'SIRINI BAHOLASH.....	652
Tilavkobilova Mehriniso Isomiddin qizi	
YASHIL LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMLARINING TASNIFI VA ULARNING BANK TIZIMIDAGI O'RNI	658
Sobirov Bobur Oybek o'g'li	

UO'K: 336.71:502.171

YASHIL LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMLARINING TASNIFI VA ULARNING BANK TIZIMIDAGI O'RNI

Sobirov Bobur Oybek o'g'li**Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil tadqiqotchisi****Elektron pochta manzili: boburjon3649@gmail.com****ORCID: 0009-0003-9343-8035**

ANNOTATSIYA. Yashil loyihalarni moliyalashtirish mexanizmlarining nazariy-uslubiy asoslari, ularning tasnifi hamda tijorat banklari faoliyatidagi ahamiyati tadqiq etilgan. Tadqiqot doirasida yashil kreditlar, yashil obligatsiyalar, yashil lizing, yashil kafolatlar va sug'urta, aralash (blended) moliyalashtirish hamda uglerod bozori instrumentlari tizimli tasnif asosida guruhlangan. Xalqaro tajriba va O'zbekiston Respublikasi bank tizimidagi amaliyot qiyosiy tahlil qilinib, olingan natijalar asosida milliy bank tizimida yashil moliyalashtirishni institutsionallashtirish va uning samarali mexanizmlarini rivojlantirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: yashil moliyalashtirish, yashil kreditlar, yashil obligatsiyalar, yashil lizing, tijorat banklari, barqaror rivojlanish, ESG, iqlim tavakkalchiligi, yashil taksonomiya.

ABSTRACT. The theoretical and methodological foundations of green project financing mechanisms, their classification, and their significance in the activities of commercial banks are examined. Green loans, green bonds, green leasing, green guarantees and insurance, blended finance, and carbon market instruments are systematically classified within the research framework. International experience is comparatively analysed alongside current practices in the banking system of the Republic of Uzbekistan. Based on the findings, scientific and practical recommendations are developed for institutionalising green finance and improving its effective mechanisms within the national banking system.

Keywords: green finance, green loans, green bonds, green leasing, commercial banks, sustainable development, ESG, climate risk, green taxonomy.

АННОТАЦИЯ. Исследованы теоретико-методологические основы механизмов финансирования зелёных проектов, их классификация и значение в деятельности коммерческих банков. В рамках исследования на основе системного подхода классифицированы такие инструменты, как зелёные кредиты, зелёные облигации, зелёный лизинг, зелёные гарантии и страхование, смешанное (blended) финансирование, а также инструменты углеродного рынка. Проведён сравнительный анализ международного опыта и современной практики банковской системы Республики Узбекистан. На основе полученных результатов разработаны научно-практические предложения по институционализации зелёного финансирования и совершенствованию эффективных механизмов его развития в национальной банковской системе.

Ключевые слова: зелёное финансирование, зелёные кредиты, зелёные облигации, зелёный лизинг, коммерческие банки, устойчивое развитие, ESG, климатические риски, зелёная таксономия.

KIRISH

Iqlim o'zgarishi, resurslarning cheklanganligi va atrof-muhitga texnogen bosimning kuchayishi jahon iqtisodiyotini "yashil" rivojlanish yo'lga o'tishga undamoqda. Ushbu jarayonda moliya tizimi, xususan, bank sektori real iqtisodiyotni ekologik jihatdan barqaror loyihalar bilan bog'lovchi asosiy vositachi hisoblanadi.

Xalqaro miqyosda yashil moliyalashtirish Parij kelishuvi doirasidagi iqlim moliyasining tarkibiy qismi sifatida qaraladi¹, biroq yashil va "greenwashing" (soxta yashil) moliyaviy mahsulotlarni farqlash bo'yicha uslubiy

1 Iqlim moliyasi (climate finance) — Parij kelishuvi doirasida rivojlangan davlatlar tomonidan rivojlanayotgan davlatlarga iqlim o'zgarishiga moslashish va uni yumshatish maqsadida ajratiladigan yillik 100 mlrd. AQSh dollarlik majburiyatni ham o'z ichiga oluvchi kengroq tushuncha.

yondashuvlarni yanada takomillashtirish zarurati ushbu sohada standartlashtirilgan tasnif tizimlarini ishlab chiqishning dolzarbligini oshirmoqda [6].

Ilmiy adabiyotlarda yashil moliyalashtirish tijorat banklari faoliyatining alohida yo'nalishi sifatida faol o'rganilmoqda. Yashil kreditlash, yashil obligatsiyalar va barqaror rivojlanish bilan bog'liq kredit siyosatining banklar moliyaviy barqarorligi hamda tavakkalchiliklarni boshqarish tizimiga bevosita ta'sir ko'rsatishi ilmiy tadqiqotlarda qayd etilgan [3; 4].

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan iqlim o'zgarishi bilan bog'liq tavakkalchiliklarni boshqarish va nazorat qilish bo'yicha alohida strategiyaning ishlab chiqilishi² [1], shuningdek, yirik tijorat banklarining xalqaro moliya institutlari (YTTB, OTB, IFC) bilan yashil savdo va iqlim moliyasi yo'nalishida faol hamkorlik olib borishi [2] milliy bank tizimida ushbu yo'nalishning institutsional asoslarini yanada mustahkamlash dolzarbligini tasdiqlaydi.

Mavzuning dolzarbligini hisobga olgan holda, yashil loyihalarni moliyalashtirish mexanizmlarining yagona, ilmiy asoslangan tasnifini shakllantirish va ularning tijorat banklari operatsion faoliyatidagi o'rnini kompleks tahlil qilishga qaratilgan tadqiqotlarni yanada rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu jihat mazkur maqolaning predmetini belgilaydi.

Tadqiqotning maqsadi — yashil loyihalarni moliyalashtirish mexanizmlarini tizimli tasniflash va ularning tijorat banklari faoliyatidagi funksional o'rnini asoslashdan iborat.

Tadqiqot vazifalari: 1) "yashil moliyalashtirish" tushunchasining nazariy mazmunini aniqlashtirish; 2) yashil moliyalashtirish mexanizmlarini tasniflash mezonlarini ishlab chiqish; 3) mazkur mexanizmlarning bank tizimidagi funksiyalarini tahlil qilish; 4) O'zbekiston bank amaliyotini xalqaro tajriba bilan qiyoslash asosida takliflar shakllantirish.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Yashil moliyalashtirish mavzusi so'nggi o'n yillikda xalqaro ilmiy adabiyotlarda faol o'rganilmoqda. Akomea-Frimpong va boshqalar [3] banklarning yashil moliyalashtirish sohasidagi tadqiqotlarini tizimli tahlil qilib, mavzuning institutsional, huquqiy va operatsion jihatlarini yanada kengroq qamrab olish imkoniyatlarini aniqlagan. Rivojlanayotgan mamlakatlar bank tizimi misolida o'tkazilgan tadqiqot [4] yashil moliyalashtirishning rivojlangan bozorlarga nisbatan bosqichma-bosqich rivojlanayotganini hamda ushbu jarayonda institutsional infratuzilma va kadrlar salohiyatini yanada mustahkamlash muhim ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi.

Jahon banki tomonidan tayyorlangan tahliliy hujjatda [5] yashil moliyaviy sektorning rivojlanishi davlat siyosati, bozorni rag'batlantiruvchi choralar va institutsional nazorat mexanizmlarining uyg'unligiga bog'liqligi ta'kidlangan. Shu bilan birga, "yashil" va "greenwashing" mahsulotlarni farqlash mezonlari bo'yicha yondashuvlarni yanada takomillashtirish zarurati [6] adabiyotlarda muhim uslubiy masala sifatida qayd etiladi. Bu esa amaliyotchi banklar uchun yashil portfelnii identifikatsiya qilish mezonlarini yanada aniqlashtirish zaruratini yuzaga keltiradi.

Green finance sohasidagi tadqiqotlarning evolyutsiyasini o'rgangan ish [7] mavzuning dastlab ekologik iqtisodiyot doirasida, so'ngra bank va moliya nazariyasi bilan integratsiyalashgan holda rivojlanganini ko'rsatadi. Yashil moliyalashtirishning kelib chiqishi, motivlari va rivojlanish omillarini tahlil qiluvchi tadqiqot [8] moliyaviy, institutsional va axborot assimetriyasi bilan bog'liq jihatlarni asosiy omillar sifatida ajratadi, bu esa kichik va o'rta banklar uchun alohida ahamiyat kasb etadi.

Iqlim o'zgarishiga qarshi kurashda banklarning roli va tavakkalchiliklarni boshqarish mexanizmlariga bag'ishlangan tadqiqotlar [9] yashil moliyalashtirishni nafaqat ijtimoiy mas'uliyat, balki bankning tavakkalchilik profilini diversifikatsiya qilish vositasi sifatida ham talqin etadi. Bunga qo'shimcha ravishda, yashil moliyalashtirish va texnologiyalarning tijorat banklari foydasi hamda tavakkalchiligiga ta'sirini o'rgangan tadqiqot [10] ijobiy moliyaviy natijalar bilan bir qatorda, qisqa muddatli qo'shimcha xarajatlar yuzaga kelishi mumkinligini ham qayd etadi.

Institutsional-me'yoriy jihatdan, Bazel qo'mitasining iqlim tavakkalchiliklarini boshqarish bo'yicha tamoyillari [11], Xalqaro kapital bozori assotsiatsiyasining (ICMA) Yashil obligatsiya tamoyillari [12], BMTning Mas'uliyatli bank ishi tamoyillari (UNEP FI) [13] hamda Iqlimga oid moliyaviy oshkoralik bo'yicha maxsus guruh (TCFD) tavsiyalari [14] xalqaro amaliyotda yashil moliyalashtirishni tartibga soluvchi asosiy me'yoriy hujjatlar hisoblanadi. Ushbu hujjatlar milliy taksonomiya va hisobot standartlarini ishlab chiqishda tayanch nuqta bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Shunday qilib, mavjud adabiyotlar sharhi yashil moliyalashtirish mexanizmlarining nazariy asoslari, ularning bank tavakkalchiligiga ta'siri hamda institutsional tartibga solish jihatlari keng yoritilganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, mexanizmlarning yagona, ilmiy asoslangan tasnifini shakllantirish va ularning tijorat banklari operatsion

² «Yashil» strategiya — Markaziy bankning iqlim va ekologik tavakkalchiliklarni bank nazorati va monetar siyosat instrumentlariga integratsiya qilish bo'yicha ichki dasturiy hujjati.

faoliyatidagi funksional o'rnini kompleks tahlil qilish yo'nalishidagi tadqiqotlarni yanada rivojlantirish maqsadga muvofiq. Ushbu uslubiy jihat mazkur maqolaning predmetini belgilaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda umumilmiy va maxsus iqtisodiy tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Xususan:

— **kontent-tahlil usuli** — yashil moliyalashtirish bo'yicha xalqaro ilmiy nashrlar (*Journal of Sustainable Finance & Investment, Green Finance, World Bank Policy Research Working Papers*)ni tizimlashtirishda [3; 4; 5];

— **qiyosiy tahlil usuli** — turli mamlakatlar bank tizimlarida qo'llanilayotgan yashil moliyalashtirish instrumentlarini o'zaro solishtirishda;

— **tasniflash va tipologiyalash usuli** — moliyalashtirish mexanizmlarini bir nechta mezonlar (moliyalashtirish manbai, instrument turi, tavakkalchilikni taqsimlash usuli) bo'yicha guruhlashda;

— **monografik (keys) tahlil usuli** — O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va yirik tijorat banklarining rasmiy hisobotlari, me'yoriy-huquqiy hujjatlari asosida milliy amaliyotni o'rganishda [1; 2].

Tadqiqotning axborot bazasini xalqaro ilmiy jurnallarda e'lon qilingan va ekspertlar tomonidan taqrizdan o'tkazilgan (*peer-reviewed*) maqolalar, Jahon bankining tahliliy hujjatlari, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy statistik va me'yoriy materiallari tashkil etdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'tkazilgan tahlil natijasida yashil loyihalarni moliyalashtirish mexanizmlarini yetti asosiy guruhga birlashtirish mumkinligi aniqlandi (1-jadval). Tasnif mezonlari sifatida moliyalashtirish manbai, instrumentning huquqiy-moliyaviy shakli va bankning ushbu jarayondagi funksional roli olindi.

1-jadval

Yashil loyihalarni moliyalashtirish mexanizmlarining tasnifi

Tasnif mezon	Mexanizm turi	Bankning funksional roli
Kreditlashga asoslangan	Yashil kredit (green loan), yashil kredit liniyalari	To'g'ridan-to'g'ri kreditlash, loyihani ekologik ekspertizadan o'tkazish
Qimmatli qog'ozlarga asoslangan	Yashil obligatsiya (green bond), barqarorlikka bog'liq obligatsiya (SLB)	Emitent, anderrayter, market-meyker sifatida ishtirok etish
Ijara munosabatlariga asoslangan	Yashil lizing (energiya samarador uskunalari)	Lizing kompaniyasi yoki lizing operatsiyalarini moliyalashtiruvchi bank
Tavakkalchilikni taqsimlashga asoslangan	Yashil kafolat, yashil sug'urta, kredit kafolat fondlari	Kafolatlovchi yoki tavakkalchilikni taqsimlovchi vositachi
Aralash moliyalashtirish	Blended finance (davlat + xususiy + xalqaro donor mablag'lari)	Sindikatlashgan kreditlashda yetakchi yoki qatnashchi bank
Bozor instrumentlari	Uglerod kreditlari, uglerod savdosi bilan bog'liq moliyaviy vositalar	Vositachi, hisob-kitob agenti
Raqamli/innovatsion	ESG-skoring asosidagi kreditlash, blokcheyn asosidagi yashil sertifikatlashtirish	Texnologik platforma va monitoring provayderi

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, yashil kredit va yashil obligatsiyalar hozirgi kunda bank tizimida eng ko'p qo'llaniladigan ikki instrument hisoblanadi³, rivojlanayotgan bozorlarda esa xalqaro moliya institutlari ishtirokidagi aralash (*blended*) moliyalashtirish sxemalari alohida ahamiyat kasb etadi, chunki ular loyiha tavakkalchiligini bank, davlat va donor tashkilotlar o'rtasida taqsimlash imkonini beradi [5; 8].

O'zbekiston bank tizimi misolida o'tkazilgan tahlil shuni ko'rsatadiki, yirik tizim tashkil etuvchi banklar xalqaro moliya institutlari (Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki, Osiyo taraqqiyot banki, Xalqaro moliya korporatsiyasi) bilan hamkorlikda yashil savdo va iqlim moliyasi liniyalarini faol o'zlashtirmoqda. Bu esa milliy amaliyotda *blended finance* modelining muhim o'rin egallayotganidan dalolat beradi [2].

Markaziy bank darajasida esa institutsional asos shakllantirilmoqda: iqlim tavakkalchiliklarini boshqarish va nazorat qilish bo'yicha alohida ("yashil") strategiyaning ishlab chiqilishi, shuningdek, banklar faoliyati bo'yicha institutsional tahliliy axborot tizimining joriy etilishi buning dalilidir [1]. Shu bilan birga, milliy darajada yagona

3 Yashil kredit (green loan) va yashil obligatsiya (green bond) o'rtasidagi asosiy farq — birinchisi ikki tomonlama (bank-qarz oluvchi) bitim, ikkinchisi esa ochiq bozorda muomalada bo'luvchi qimmatli qog'oz ekanligidir.

yashil taksonomiyani (ekologik jihatdan “yashil” hisoblangan loyihalarning rasmiy ro‘yxati va mezonlarini) yanada takomillashtirish banklar tomonidan yashil loyihalarni identifikatsiya qilish va ular bo‘yicha hisobot yuritishda uslubiy bir xillikni ta‘minlashga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalarini xalqaro tajriba bilan qiyoslash yashil moliyalashtirish mexanizmlarining bank tizimidagi o‘rnini uch funksional darajada ko‘rib chiqish imkonini beradi.

Birinchi daraja — vositachilik funksiyasi. Tijorat banklari jamg‘armalarni ekologik jihatdan barqaror loyihalarga yo‘naltiruvchi asosiy institut sifatida faoliyat yuritadi; bu funktsiya, xususan, rivojlanayotgan bozorlarda banklarning yashil kreditlash mexanizmlari orqali amalga oshiriladi [3; 10].

Ikkinchi daraja — tavakkalchilikni boshqarish funksiyasi. Iqlim va ekologik tavakkalchiliklar bank aktivlari sifatiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Shu sababli yashil moliyalashtirish mexanizmlari nafaqat daromad manbai, balki bankning tavakkalchilik profilini diversifikatsiya qilish vositasi sifatida ham qaraladi⁴ [7; 9].

Uchinchi daraja — institutsional-me‘yoriy funktsiya. Markaziy banklar va bank nazorati organlari yashil taksonomiya, oshkorlik (*disclosure*) talablari va stress-test uslubiyotlarini joriy etish orqali butun bank tizimida yashil moliyalashtirishning institutsional muhitini shakllantiradi [5; 6].

Shu bilan birga, tadqiqot yashil moliyalashtirish mexanizmlarini yanada takomillashtirishga doir bir qator uslubiy jihatlarni aniqlash imkonini berdi. Birinchidan, “yashil” va “greenwashing” mahsulotlarni farqlash mezonlari bo‘yicha xalqaro standartlarni yanada takomillashtirish banklar tomonidan yashil portfelni baholashda yagona yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi [6]. Ikkinchidan, ko‘pgina rivojlanayotgan bozorlarda, jumladan, O‘zbekistonda yashil kredit va obligatsiyalar bo‘yicha statistik hisobot tizimini yanada rivojlantirish mexanizmlarning real ko‘lamini aniqroq baholash imkonini beradi. Uchinchidan, kichik va o‘rta tijorat banklarida yashil loyihalarni ekologik ekspertizadan o‘tkazish bo‘yicha ichki kompetensiya va metodologik bazani yanada rivojlantirish ularning yashil moliyalashtirish bozoridagi ishtirokini kengaytirishga xizmat qiladi [4].

Mazkur yo‘nalishlarni rivojlantirish milliy yashil taksonomiyani ishlab chiqish, banklar uchun yashil hisobot standartlarini tizimli ravishda joriy etish hamda bank xodimlari uchun ekologik-moliyaviy ekspertiza bo‘yicha malaka oshirish dasturlarini yo‘lga qo‘yishni taqozo etadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

1. Yashil loyihalarni moliyalashtirish mexanizmlarini moliyalashtirish manbai, huquqiy shakli va tavakkalchilikni taqsimlash usuliga ko‘ra yetti guruhga tasniflash mumkin: kreditlashga, qimmatli qog‘ozlarga, ijara munosabatlariga, kafolat va sug‘urtaga, aralash moliyalashtirishga, bozor instrumentlariga hamda raqamli yechimlarga asoslangan mexanizmlar.

2. Tijorat banklari yashil moliyalashtirish tizimida uchta asosiy funksional rolni bajaradi: mablag‘lar vositachisi, tavakkalchiliklarni boshqaruvchi hamda institutsional-me‘yoriy talablarni amalga oshiruvchi subyekt.

3. O‘zbekiston bank tizimida yashil moliyalashtirish, asosan, xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikdagi aralash moliyalashtirish sxemalari orqali rivojlanmoqda. Markaziy bank darajasida esa iqlim tavakkalchiliklarini boshqarish bo‘yicha institutsional asoslar izchil shakllantirilmoqda.

4. Milliy bank tizimida yashil moliyalashtirishni yanada rivojlantirish uchun quyidagilar tavsiya etiladi: a) yagona milliy yashil taksonomiyani ishlab chiqish; b) tijorat banklari uchun yashil portfel bo‘yicha hisobot standartlarini joriy etish; v) kichik va o‘rta banklar uchun ekologik ekspertiza bo‘yicha malaka oshirish dasturlarini tashkil etish; g) yashil obligatsiyalar bozorini rivojlantirish maqsadida soliq va me‘yoriy rag‘batlantirish choralari kengaytirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Markaziy bank faoliyati va iqlim o‘zgarishlari bilan bog‘liq tavakkalchiliklarni boshqarish strategiyasi to‘g‘risidagi rasmiy hisobot materiallari. – Toshkent, 2024–2025. – URL: cbu.uz.
2. “O‘zbekiston sanoat-qurilish banki” ATB (SQB) va xalqaro moliya institutlari (YTTB, OTB, IFC) o‘rtasidagi yashil savdo va iqlim moliyasi bo‘yicha hamkorlik natijalari. – URL: uz.wikipedia.org/wiki/O‘zsanoatqurilishbank.
3. Akomea-Frimpong I., Adeabah D., Ofosu D., Tenakwah E. J. A review of studies on green finance of banks, research gaps and future directions // Journal of Sustainable Finance & Investment. – 2022. – Vol. 12, No. 4. – P. 1241–1264.
4. A systematic review of green finance in the banking industry: perspectives from a developing country // Green Finance. – AIMS Press, 2022. – Vol. 4, No. 3. – P. 347–363.

⁴ ESG (Environmental, Social, Governance) — ekologik, ijtimoiy va korporativ boshqaruv mezonlari asosida tuzilgan baholash tizimi bo‘lib, banklar tomonidan kredit tavakkalchiligini baholashda tobora ko‘proq qo‘llanilmoqda.

5. The Role of Green Financial Sector: Policy Research Working Paper No. 10181. – Washington, D.C.: World Bank Group, 2022.
6. Financial mechanisms for advancing environmental sustainability: a comprehensive review // Green Technology, Resilience, and Sustainability. – Springer Nature, 2026.
7. Green Finance: Past, Present and Future Studies // Journal of Financial Management, Markets and Institutions. – 2023. – Vol. 11, No. 1.
8. Green finance development and its origin, motives, and barriers: an exploratory study // Environment, Development and Sustainability. – Springer Nature, 2025.
9. Green finance solutions for banking to combat climate change and promote sustainability // World Journal of Advanced Research and Reviews. – 2024.
10. The impact of green finance and technology on the commercial banks' profit and risk // Renewable and Sustainable Energy Reviews. – ScienceDirect, 2024.
11. Basel Committee on Banking Supervision. Principles for the Effective Management and Supervision of Climate-Related Financial Risks. – Basel: Bank for International Settlements, 2022.
12. International Capital Market Association (ICMA). Green Bond Principles: Voluntary Process Guidelines for Issuing Green Bonds. – 2021. – Appendix, 2022.
13. United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI). Principles for Responsible Banking. – Geneva, 2019.
14. Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD). Recommendations of the Task Force on Climate-related Financial Disclosures. – 2017. – Updated 2021.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 8/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>